

ISSN 2181-922X

TIL VA MADANIYAT

# UZBEKISTAN

## LANGUAGE & CULTURE

# O'ZBEKISTON

2023 Vol. 1

[www.navoiy-uni.uz](http://www.navoiy-uni.uz)  
[www.uzlc.navoiy-uni.uz](http://www.uzlc.navoiy-uni.uz)

ISSN 2181-922X

# **O‘ZBEKISTON:**

**TIL VA MADANIYAT**

# **UZBEKISTAN:**

**LANGUAGE AND CULTURE**

**2023 Vol. 1**

[www.navoiy-uni.uz](http://www.navoiy-uni.uz)  
[www.uzlc.navoiy-uni.uz](http://www.uzlc.navoiy-uni.uz)

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

**Bosh muharrir:** Shuhrat Sirojiddinov  
**Bosh muharrir o'rinbosarlari:** Nodir Jo'raqo'ziev  
Ziyoda Teshaboyeva  
**Mas'ul kotiblar:** Ozoda Tojiboyeva  
Sanjar Mavlyanov

### **Tahrir kengashi**

Hamidulla Dadaboyev, Mustafo Bafoyev, Samixon Ashirboyev, Shodmon Vohidov (Tojikiston), Qozoqboy Yo'ldoshev, Farhod Maqsudov, Adham Ashirov, Zohidjon Islomov, Bahodir Karimov, Almaz Ulvi (Ozarbayjon), Shamsiddin Kamoliddin, Roza Niyozmetova, Aftondil Erkinov, Uzoq Jo'raqulov, Sulton Normamatov, Dilnavoz Yusupova, Murtazo Sayidumarov, G'aybulla Boboyorov, Dilorom Ashurova, Nozliya Normurodova, Odinaxon Jamoldinova.

### **Tahrir hay'ati**

Nazef Shahrani (AQSH)	Abdulaziz Mansur (O'zbekiston)
Elizabetta Ragagnin (Italiya)	Timur Xo'jao'g'li (AQSH)
Ahmadali Asqarov (O'zbekiston)	Tanju Seyhan (Turkiya)
Isa Habibbeyli (Ozarbayjon)	Xisao Komatsu (Yaponiya)
Akmal Nur (O'zbekiston)	Alizoda Saidumar (Tojikiston)
Akrom Habibullayev (AQSH)	Nikolas Kantovas (Buyuk Britaniya)
Bahtiyar Aslan (Turkiya)	Akmal Saidov (O'zbekiston)
Emek Uşenmez (Turkiya)	Mark Toutant (Fransiya)

"O'zbekiston: til va madaniyat" jurnali – lingvistika, tarix, adabiyot, tarjimashunoslik, san'at, etnografiya, falsafa, antropologiya va ijtimoiy tadqiqotlarni o'rganish kabi sohalarni qamrab olgan akademik jurnal.

Jurnal bir yilda to'rt marta chop etiladi.

Jurnalning maqsadi – ko'rsatilgan sohalarga oid dolzarb mavzulardagi bahs-munozaraga undaydigan, yangi, innovatsion g'oyalarga boy, o'z konsepsiyasiga ega bo'lgan tadqiqotlarni nashr etishdir.

Ingliz, rus va o'zbek tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi. Iqtisodiy tahlillar hamda siyosatga oid maqolalar e'lon qilinmaydi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e'lon qilinadi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

**Email:** uzlangcult@gmail.com  
**Website:** www.uzlc.navoiy-uni.uz

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature

**Editor-in-Chief:** Shuhrat Sirojiddinov

**Deputy Editors in Chief:** Nodir Jurakuziev  
Ziyoda Teshabaeva

**Executive secretaries:** Ozoda Tajibaeva  
Sanjar Mavlyanov

### **Editorial board**

Hamidulla Dadaboev, Mustafo Bafoev, Samikhan Ashirboev, Shodmon Vohidov (Tajikistan), Qozoqboy Yuldashev, Farhad Maksudov, Adham Ashirov, Zohidjon Islomov, Bahodir Karimov, Almaz Ülvi (Azerbaijan), Shamsiddin Kamoliddin, Roza Niyozmetova, Aftondil Erkinov, Uzoq Jurakulov, Sulton Normamatov, Dilnavoz Yusupova, Murtazo Sayidumarov, Gaybulla Babayarov, Dilorom Ashurova, Nozliya Normurodova, Odinakhan Jamoldinova.

### **Editorial Committee**

Nazif Shahrani (USA)	Abdulaziz Mansur (Uzbekistan)
Elisabetta Ragagnin (Italy)	Timur Kozhaoglu (USA)
Ahmadali Asqarov (Uzbekistan)	Tanju Seyhan (Turkey)
Isa Habibbeyli (Azerbaijan)	Hisao Komatsu (Japan)
Akmal Nur (Uzbekistan)	Alizoda Saidumar (Tajikistan)
Akrom Habibullaev (USA)	Nicholas Kontovas (Great Britain)
Bahtiyar Aslan (Turkey)	Akmal Saidov (Uzbekistan)
Emek Üşenmez (Turkey)	Marc Toutant (France)

“Uzbekistan: Language and Culture” is an academic journal that publishes works in the field of linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies.

The journal is published four times a year.

The purpose of the journal is to publish the results of the latest research that are rich in new, innovative ideas and has its own concept, which stimulates debate on topical issues in these areas.

The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcome. We do not publish economic analyses or political articles.

In addition to research articles, the journal announces book and literary work reviews, conference reports and research project results.

The authors' ideas may differ from those of the editors'.

Alisher Navo'i Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature.

103, Yusuf Khos Hojib, Yakkasaray, Tashkent, Uzbekistan.

**Email:** uzlangcult@gmail.com

**Website:** www.uzlc.navoiy-uni.uz

## MUNDARIJA

### Lingvistika

#### **Tanju Seyhan, Sabohat Bozorova**

Gazeta tilidagi ba'zi standart vositalarning grammatik-funksional xususiyatlari.....6

#### **Sayali Sadıqova**

Azərbaycan dilində hərbi termin yaradıcılığı.....19

#### **Nurislom Xursanov**

Tilshunoslikda diskurs va pragmatikaga aloqador hodisalar.....30

#### **Rəxşanə Babazadə**

Eyni kökdən ayrılan mənalar (Azərbaycan və Türkiyə Türkçələri əsasında).....46

#### **Ehsanullah Quvanch**

O'zbek tilining Afg'oniston Islom Respublikasi davridagi ahvoli va davlat tashkilotidagi o'rni.....60

### Adabiyotshunoslik

#### **Ilhom Aslonov**

Temuriy hukmdorlar obrazining "Boburnoma" da aks etishi.....73

#### **Gulandom Yuldasheva**

Mariya Sabtelni tadqiqotlarida Hirot madaniy muhiti tavsifi.....84

### Etnologiya. Etnografiya. Antropologiya

#### **Adhamjon Ashirov**

O'zbek xalqi turmush tarzi va og'zaki ijodida ot kulti.....97

### San'at

#### **Jamoliddin Jo'rayev**

Haydar Xorazmiyning "Gulshan ul-asror" asari qo'lyozmalariga ishlangan miniatyuralar xususida.....108

## CONTENT

### Linguistics

#### **Tanju Seyhan, Sabohat Bozorova**

Grammatical and functional characteristics of some  
standard tools in newspaper language.....6

#### **Sayalı Sadıqova**

Creation of military terms in the Azerbaijani language.....19

#### **Nurislom Khursanov**

Discourse and pragmatics: phenomena in linguistics.....30

#### **Rəxşanə Babazadə**

Meanings separated from the same root.....46

#### **Ehsanullah Quvanch**

The status of the Uzbek language during the Islamic  
Republic of Afghanistan and its place in the state system.....60

### Literature

#### **Ilhom Aslonov**

Reflection of the image of the Timurid rulers in "Baburnama".....73

#### **Gulandom Yuldasheva**

A description of the cultural environment of Herat in the studies  
of Maria Sabtelni.....84

### Ethnology. Ethnography. Anthropology

#### **Adhamjon Ashirov**

The cult of the horse in the oral creativity of the lifestyle  
of the Uzbek people.....97

### Art

#### **Jamoliddin Juraev**

On the miniatures worked to the manuscripts of Haydar Khorazmi's  
"Gulshan ul-asrar" .....108

ETNOLOGIYA. ETNOGRAFIYA. ANTROPOLOGIYA  
ETHNOLOGY. ETHNOGRAPHY. ANTHROPOLOGY

## O'zbek xalqi turmush tarzi va og'zaki ijodida ot kulti

Adhamjon Ashirov<sup>1</sup>

### Abstrakt

Maqolada o'zbek xalqi turmush tarzi ot kulti, ot bilan bog'liq turli-tuman urf-odat va marosimlar hamda ularning tarixiy asoslari etnografik materiallar asosida tahlil qilingan. Muallif ot totemi, xalq og'zaki ijodining o'ziga xos janrlari – doston, qo'shiq va maqollardagi ot bilan bog'liq qarashlarni ilmiy asosda tahlil qilgan. Ot bilan bog'liq joy nomlari, jumladan, ziyoratgoh va qadamjoylar tarixi yoritilgan. Shuningdek, ot tanlashdagi turli an'analar bilan bog'liq "Davra" marosimi va qator boshqa urf-odatlarining genezisi borasida yangicha qarashlar ilgari surilgan.

**Kalit so'zlar:** *o'zbeklar, turkiylar, ot, jonivor, kult, totem, marosim, an'ana, duldul, qorabaytal, ayg'ir, "davra solish" epos, doston, maqol, epik qahramon, oila, nikoh, motam.*

### Kirish

Xalqona milliy an'ana va marosimlarda bani-bashar xotirasida elas-elas saqlanib kelayotgan diniy tasavvurlar, uzoq tarix qa'ridagi e'tiqodiy qarash va tushunchalar, asrlar davomida kuza-tishlardan hosil bo'lgan hayotiy hikmatlar qaymog'i – inson tafakkur tajribasining in'ikosi mujassamlashgan.

Uzoq o'tmishda yashagan ajdodlarimiz tabiat va turmushdagi ayrim narsa va hodisalarni ilohiylashtirganlar. Ularni Tangri tomonidan berilgan ehson, omol (ideal), qadriyat, odamlar esa ularga topinib, sig'inib yashashi lozim deb o'ylaganlar. Har bir qadriyat, marosimning kelib chiqishini diniy nuqtayi nazardan izohlashga uringanlar. Shu tarzda inson va tabiat, kishilik va hayvonot olami o'rtnasidagi munosabati, dunyoqarash tizimi shakllana boshlagan.

<sup>1</sup>Ashirov Adhamjon Azimboyevich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

**E-pochta:** adhashirov@yandex.ru

**ORCID ID:** 0000-0002-3484-1647

**Iqtibos uchun:** Ashirov, A.A. 2023. "O'zbek xalqi turmush tarzi va og'zaki ijodida ot kulti". *O'zbekiston: til va madaniyat* 1: 97-107.

Tarixdan ma'lumki, qadimgi diniy tasavvurlar va mifologik qarashlarga ko'ra, hayvonlar homiy, saqlovchi-tumor, ajdod boshi kabi sifatlar bilan ulug'langan. Hayvonlarning xonakilashtirilishi unga nisbatan diniy-mifologik tasavvurlarning rivojlanishi va ularni marosimiy hayotning bir qismiga aylanishiga sabab bo'lgan. Qolaversa, hayvonlarni qo'lga o'rgatilishi natijasida undan transport maqsadida ham foydalanilgan.

Hayvonot olamida ot o'ziga xos o'rin tutgan. Mutaxassislar otlarning paydo bo'lish tarixini olti million yil avvalgi davrlar bilan bog'laydilar [Ковалевская 1977, 7]. Tarixdan ma'lumki, inson va ot parallel ravishda evolyutsion rivojlangan. Qolaversa, ot kulti insoniyat tarixidagi eng qadimgi kultlardan biri bo'lgan. Shu sabab u kishilik tarixida dastlabki arxetip<sup>1</sup> – ramz bo'lgan.

Mutaxassislar fikriga ko'ra, Yevroosiyo dashtlari va Osiyoning yon bag'irlarida otlar ilk bora qo'lga o'rgatilgan.

Qadimda ko'pgina xalqlarda jangchini oti, xotini, buyumlari, oziq-ovqatlari bilan birga dafn etish odati bo'lgan. Bunday marosimlar animistik tasavvurlar, inson ruhining u dunyoda ham yashashiga ishonch bilan bog'liqdir.

Zardushtiylik dinining muqaddas kitobi – “Avesto”ning Yasht qismida ot Sharqiy Eron va Turondagi qadimgi xalqlar, ya'ni buqa totemli Atvya qavmiga qarshi kurashuvchi Purushasplarning fratriysi sifatida qayd qilingan [Толстов 1948, 208], buqa totemi o'g'uzlarning ham muqaddas totemi bo'lgan [Толстов 1935, 3–41]. Biroq keyingi davrlarga oid zardushtiylik yozuvlarida ot Ahriman timsoli, ya'ni qora ot ko'rinishida tasvirlanadi [Толстов 1935, 304]. Shuningdek, “Avesto”da Ardivisura Anaxita bir xil zotli to'rt oq ot qo'shilgan aravada Tangri dargohidan yerga – bandalari huzuriga uchib tushgan holda bayon qilinadi [Авесто 2001, 171].

### **Turkiylarda ot madaniyati**

Mashhur arxeolog S. P. Tolstov tadqiqotlariga ko'ra, mas-sagetlarning asosiy totemlaridan biri hisoblangan ot chavandoz Tangri obrazida ming yillar davomida davlat ramzi bo'lib kelgan [Толстов 1935, 202].

O'zbek urug'laridan biri Farg'ona vodiysi qipchoqlarida ot totemi bilan bog'liq *to'rt ayg'ir, samanotli, qorabaytal, qulon* kabi qator urug'lar mavjud bo'lgan [Шаниязов 144]. Ushbu urug'lar

---

<sup>1</sup>Arxetip (yunon. arche-boshi, boshlanishi, typos-obraz) jamoaviy, idrok etilmagan), ilk ibtidoiy obrazlar, universal ramzlar yoki motivlardir. Ushbu atama fanga ilk bora K.G.Yung tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan va jamoaviy tushuncha bilan bog'liq tasvirlarni izohlashda foydalanilgan.



nomlarining kelib chiqishi bevosita ot totemi bilan bog'liq. Qadimda ot qipchoqlar va ularning ba'zi bir urug'larida urug' ajdodi – totemi hisoblangan. Keyinchalik esa ot totemi o'z ko'rinishini o'zgartirib, dafn marosimlaridagi qurbonliklar bilan bog'langan [Марқаев 2005, 94-95].

Ta'kidlash joizki, turkiylar ilohiy mo'jiza bo'lmish otga gapiradigan va ucha oladigan aqlli mavjudot sifatida qaraganlar. Shu sababli, turkiylar kundalik turmush tarzi va xo'jalik hayotida muhim o'rin tutgan ot muqaddaslashtirilib, topinish (kult) darajasigacha ko'tarilgan.

Turkiy xalqlar qadimdan ikki dunyoni ham otsiz tasavvur eta olmaganlar. Ularda jangchi vafot etgach, udumga ko'ra, sevimli oti egar-jabduqlari bilan egasining yoniga izzat-hurmat ila dafn etilgan. Agar marhumning qarindoshlari ot ko'mishga qurbi yetmasa, u holda uning egar-jabdug'i va anjomlari ko'milgan.

Turk olimi Usmon Turon ham yuqoridagi fikrni tasdiqlagan holda, “turkiy xalqlarda o'lgandan keyin otlari va qurol-aslahalari bilan ko'milishiga sabab, hayvonga minib jannatga ketishlariga ishonch bo'lgan”, – deb yozadi [Osman Turan 1993, 51]. Darhaqiqat, insonni tirikligida minib yurgan oti bilan birga ko'mish odati miloddan avvalgi VII–VIII asrlardagi skiflar davridan to milodiy VII asrigacha davom etgan. Bu marosim asosan VI asrda Turk xoqonligida keng tarqalgan edi.

Turkiylarda qurbonlik uchun otlar ham tanlangan. Ma'lumki, qurbonlikning mohiyati Tangrini sevintirish va undan najot so'rashdir. Shu sababli, qadimgi massagetlar “eng buyuk”, eng tezkor quyosh Tangrisiga “eng tezkor” hayvon, ya'ni ot qurbonlik qilingan [Геродот 1972, 79].

### **Manbalarda ot tavsifi**

Tarixiy manbalarda ot tanlash va ularning fazilatleri haqida ham turfa ma'lumotlarni uchratish mumkin. Jumladan, “Qobusnoma”da otning yaxshi va yomon fazilatlarini uning bosh qismi va rangidan bilsa bo'ladi, deyiladi. Yaxshi ko'rkam otni “baytara qoplamali” deb ataydilar. Uning tishi nozik, payvasta va oq bo'ladi. Pastki labi uzunroq, burun teshiklari balandroq va keng, peshonasi keng, quloqlari uzun hamda quloqlari orasi ochiq, bo'yni to'g'ri, bo'ynining tubi yo'g'on va orqasi baland, o'mrovi (ko'kragi) keng, old va orqa oyog'ining orqasi ochiq, quyrug'i (yag'ri) qattiq va uzun, dumg'azasi nozik va qisqa, orqa sonining ichki qismi, ko'z va kipriklari qora bo'lishi har bir yaxshi otda kuzatilishi qayd etiladi

[Кайковус 1994, 81-84].

“Qobusnoma”dagi ushbu sifatlarni inobatga olish bilan birga, otlarni tanlaganda, ulardagi bosh qismi go’shtdor bo’lmasligi (xalq tilida “qoq kalla”), ko’zida oq rangning ozligiga e’tiborli bo’lish uqtirilgan [Кайковус 1994, 81-84]. Chunki ko’zda qizil tusning yaqqol ko’rinishi bu uning shiddatkorligi, ziyrakligi va hushyorligidan dalolat beradi.

Umar Xayyomning “Navro’znoma” asarida otlarning rangiga qarab ularning chidamliligi, chopqirligi va qobiliyatini aniqlash bilan bog’liq ma’lumotlar mavjud. Masalan, “Xing (qizil)” tusli eng qobiliyatli ot. Otlarning ichida peshonasi, oyoqlari, qorni, tumshug’i, moyagi, dum va ko’zi – hammasi qora bo’lgan “Xing” yaxshidur”, deyiladi [Умар Хайём 1990, 43-44].

Darhaqiqat, otlarning rangi azaldan muhim ahamiyat kasb etgan. Masalan, o’zbeklar qizil rangli otga – jiyron, oq ranglisiga – bo’z, aralash rangdasisiga – ola va eng ko’zga tashlanuvchisiga esa qora otlar deb nom bergan. Otning yolini rangi uning xosiyatli yoki ahamiyatga ega bo’lmagan jonivorga aylanishiga sabab bo’lgan. Jumladan, farg’onalik chavandozlar qora rangli yoli va dumi bo’lgan otlarni xosiyatli deb bilgan bo’lsa, o’zbek-laqaylarda esa bo’z rangli otlar qadrlangan. Qolaversa, xalqimiz orasida ommalashgan “To’riqni to’qib ol”, “Qorani qarab ol”, “Oqni oqlab ol” degan naqlar bejiz tarqalmagan<sup>1</sup>.

O’zbeklarda ot yoshiga qarab turli nomlar bilan nomlangan. Masalan, Farg’ona vodiysida otning yangi tug’ilgani – *qulun*, bir yoshda – *kalta toy*, ikki va uch yoshida – *g’unan*, to’rt yoshda – *pushti*, besh yoshda – *asi*, olti yoshda esa *ot* hamda *biya* deyiladi.

Otni tanlayotgan vaqtda unga egalik qiladigan chavandoz uning kuchi va chidamliligini o’zining baquvvat qo’li bilan silkitib (niqtab), bo’ysundira olish mahorati bilan sinab ko’rgan. Shuningdek, jonivorning yoshini aniqlashning zaruriyati uni uyurga qo’shish va ayg’irlarni saralab olishda juda muhim omil hisoblanadi.

Umuman olganda, turkiylarda ot xo’jalik hayoti, turli xil safarlar va harbiy harakatlar vaqtida yordamchi bo’lishi bilan birga, odamlarning eng sodiq do’sti, himoyachisi, baraka keltiruvchi, gunohlar uchun jazolovchi, insonlar va avliyolarning hamrohi, davolash xususiyatiga ega, xavf-xatardan ogohlantiruvchi jonivor sifatida qadrlangan. Shu bois, o’zbeklarda ot bilan bog’liq ko’plab urf-odat va marosimlar shakllangan bo’lib, bola tug’ilishidan tortib

<sup>1</sup>Ushbu ma’lumotlarni taqdim qilganligi uchun etnolog Ahrorbek Azizovga muallif minnatdorchilik bildiradi.

to motamgacha bo'lgan marosimlar siklida keng ommalashgan<sup>1</sup>.

### **Xalq og'zaki ijodida ot obrazi**

XV asrga oid "Dada Qo'rqut" kitobining bosh qahramoni Bamsiy Berek o'z otiga "Seni ot deb atamasman. Seni og'am deb atayman... seni do'stim deb atayman", – deb murojaat qiladi [Книга моего деда Коркута 1962, 45].

O'zbek xalq og'zaki ijodi, ayniqsa, dostonlarda ot epik qahramonning sodiq do'sti, yo'ldagi yo'ldoshi, sirdoshi; ertaklarda qahramonning og'irini yengil, uzog'ini yaqin qiluvchi mo'jizakor kuch egasi sifatida talqin etilgan. Shuningdek, qahramonlik eposlarida jangovar ot inson nutqini tushunadi, bahodirni xavf-xatardan ogohlantiradi, unga maslahat beradi, yarador bo'lganda esa jang maydonidan olib chiqadi. Bunday ot qahramonni suvsiz cho'llardan o'tib, bo'lmas tog' va o'rmonlardan olib o'tish hamda qisqa muddatda istalgan maqsadga yetkazishga qodir bo'lgan [Мирзаев 1968, 103].

Xalq dostonlarida mashhur G'irko'k ("Go'ro'g'li"), Boychibor, Ko'kdo'nan ("Alpomish"), Jiyronqush ("Ravshan"), Jiyron ("Yodgor") kabi millat timsoliga aylangan epik obraz otlar tavsif qilingan.

Ta'kidlash joizki, qadimda otlar rangi ham marosimiy ahamiyat kasb etgan, g'olib shoh va sarkardalar mag'lub shaharlarga doimo oq otda tantanali ravishda kirib borganlar. Xususan, turkiy xalqlar eposi va mifologiyasi an'alariga ko'ra qahramonning yaqin qarindoshi hamda do'sti hisoblangan epik ot ko'pincha oq yoki bo'z (ko'k) tusli tulpor sifatida tasvirlangan. Shuningdek, oq rang qadimdan turkiylarda muvaffaqiyat, g'alaba va omad ramzi hisoblangan. Masalan, hoqon Kultegin oq rangli otini minib jangga kirganida, doimo g'alaba qozongan ekan [Рахмонов 1991, 172].

Xalq og'zaki ijodida "*Ot – yigitning qanoti*", degan naql bejiz tilga olinmagan. Chunki ertaklarda otlar qahramonning yordamchisi sifatida ifodalanadi [Афзалов 1964, 45].

O'zbek xalq allalarida farzand "qulunim", "quluntoyim" deya erkalashni ko'rish mumkin. Shuningdek, xalq og'zaki ijodida "Yaxshi ot yod qoldirar, Yomon ot lat qoldirar", "Yaxshi ot jonga sherik, Yomon ot – molga", "Yaxshi ot – ko'pniki"? "Ot – yigitning yo'ldoshi", "Ot – yigitning qanoti" singari o'zbek xalq maqollarida ham otning mardlik timsoli, inson orzularini ro'yobga chiqaruvchi hayvon ekanligi, mehribonligi, rizqi ulug'ligi, ko'pga xizmat qilishi

---

<sup>1</sup>Ot kulti bilan bog'liq qarashlar borasida qozoqlarda ham qator ishlar amalga oshirilgan. Bu haqida batafsilroq qarang: [Токтабай 2004, 124].

singari fazilatları ulugʻlangan [Очилова 2022, 13-14].

Xullas, oʻzbek xalq ogʻzaki ijodida ot insonning eng yaqin doʻsti, ham tashqi, ham ichki goʻzallikka ega obraz, erk va kuch-qudrat timsoli sifatida talqin etilgan.

“Yodgor” dostonida esa qahramon otiga quyidagilarni aytadi:

*Asl hayvon sen Jiyron ot,  
Menga hamda berding quvvat,  
Uyqu bosib olgan gʻaflat,  
Yomon kunda berding madad*

[Ўзбекистон халқ достонлари 1957, 47].

Aynan mazkur satrlar orqali Yodgor oʻz otiga xaloskor va yomon kunlarda qutqaruvchi jonivor sifatida murojaat qilishini koʻrishimiz mumkin.

Umuman olganda, turk-moʻgʻul xalqlari eposlarida chavandoz va uning jangovar oti oʻrtasidagi uzviy bogʻliqlik, aqlli, fidoyi va goʻzal hayvonning epik qahramon hayotida muhim oʻrin tutishining genetik asoslari totemistik qarashlar bilan bogʻliq boʻlgan [Липец 1984, 124].

Qozoq xalqining “Qoblendi botir” eposida “Botir va uning otini joni bir boʻlar”, degan naql keltirilgan [Орлов 1945, 85]. Ushbu misollar otning inson hayotida tutgan oʻrni naqadar muhim ekanligini koʻrsatadi.

### **Oʻzbek marosimlari tizimida ot bilan bogʻliq urf-odatlar**

Oʻzbeklarda ot bilan bogʻliq koʻplab urf-odat va anʼanalar keng tarqalgan. Odatda ot bor xonadonga ins-jinslar kirmaydi, qolaversa, turar joylarni turli balo-qazolardan saqlash niyatida darvozaga ishlatilgan ot taqasi qoqib qoʻyilgan. Shuningdek, oʻzbek xalqi orasida otning “piri”, “devi” bor degan tushuncha keng tarqalgan. Shu sabab ot bor joylarga kechasi borish taqiqlangan.

Fargʻona vodiysida momolar tomonidan chaqaloqqa ilk kiyim boʻlgan “chilla koʻylak” kiydirishdan avval uni ot qozigʻiga kiydirib olingan. Bunday xatti-harakatdan koʻzlangan maqsad otning kuch-qudrati va chidamliligini afsungarlik yoʻli bilan chaqaloqqa oʻtkazishdan iborat boʻlgan.

Xalqda otning boshiga qamchi bilan urish gunoh ishlardan biri hisoblanadi. Muchal taqvimiga mansub ot yili qadimdan qutli va barakali keladi deb ishonilgan [Дала ёзувлари, 2004]. Qizlar tushida ot koʻrsa, unga sovchi keladi, yigit tushida ot koʻrganda esa uning martabasi ulugʻ boʻladi, deb irim qiladilar. Bundan tashqari, ilgari ayollar paranjisi ostidan betga toʻsiladigan toʻr parda, yaʼni chachvon,

chimmat ot yolidan to'qilgan. Chaqaloq bo'yniga ham yaxshi niyat bilan ot tolasi bog'lab qo'yilgan bo'lsa, homilador ayollarni ins-u jinslardan asrash niyatida esa eshik tepasiga ayg'ir yugani ilib qo'yilgan [Дала ёзувлари 2020]. Shuningdek, Farg'ona vodiysining ayrim hududlarida chaqaloqlarning beshiklarga tumor bilan birgalikda ot yolini osib qo'yish odati bo'lgan<sup>1</sup>. Bunday etnografik detallarning barchasiga magik himoya vositasi sifatida qaralgan.

Ot bilan bog'liq urf-odatlar o'zbeklarning yig'i va yo'qlov marosimlarida ham o'z ifodasini topgan. Axborotchilarning ta'kidlashicha, yaqin o'tmishda ham o'ziga to'q kishi olamdan o'tganida onasi, xotini, singlisi va bir qator qarindoshlari uning otini tuzab, kiyimlarini ot ustiga tashlab, atrofida aylanib, marhum amalga oshirgan ezgu ishlarini eslab yig'laganlar. O'z navbatida, mazkur marosim otga "*davra solish*" deb atalgan [Дала ёзувлари, 2018]. Marosim yakunida otning dumi kesilib, o'z ixtiyoriga qo'yib yuborilgan va ushbu otni hech kim minmagan, kesilgan dum esa ot egasining marhumligini anglatgan. Taniqli rus tarixchi va etnografi V. V. Radlov qozoqlarda ham ushbu odat mavjud bo'lganligini o'z asarlarida qayd etgan edi [Радлов 1989, 282].

Motam marosimlaridagi otga davra solish marosimi qadimda marhumlarni oti va unga daxldor narsalari bilan birga dafn etish marosimining transformatsiyaga uchragan ko'rinishi hisoblanadi.

### **Ot bilan bog'liq toponimlar**

Ot bilan bog'liq muqaddas joylar, ayniqsa, musulmon olamida Hazrat Ali hamda uning Duldul oti bilan bog'liq ko'plab qadamjoy va ziyoratgohlar ham bo'lgan. Turkiy xalqlari islomning dastlabki davridan boshlab qayerda ot tuyog'iga o'xshash o'nqir-cho'nqir joylar bo'lsa, bu izlarni Hazrat Ali Duldulining izi sifatida anglaganlar.

"Duldul" toponimi bilan bog'liq joy nomlari to'g'risida H. Hasanov quyidagi ma'lumotlarni keltirgan: "Amudaryoning Xorazmga kiraverishida, suvning ikki qirg'og'ida *Duldul o'tlagan* degan qoyatoshlar ko'rinib turadi". Ayni shu nomli qirg'oqlar Kofirnihon daryosi bo'yida, O'zbekiston bilan Tojikiston chegarasiga yaqin Xonaqo qishlog'i yonida ham bor. Bular afsonaviy uchar Duldul sharafiga atalgan Tojikistonning Hisor tumanidagi Jonbuloq qishlog'ida "Poyi Duldul" deb ataluvchi mozar mavjud bo'lib, u

---

<sup>1</sup>Ushbu ma'lumot etnolog Ahror Azizov tomonidan Andijon viloyati Buloqboshi tumani Shirmonbuloq qishlog'ida yozib olingan. Ma'lumotni taqdim qilganligi uchun muallif Ahror Azizovga minnatdorchilik bildiradi.

qishloq aholisining ziyoratgohi hisoblanadi [Хасанов 1965, 27]. Hatto Xitoyning g'arbiy qismidagi Uch Turfonda Hazrat Alining dulduliga bag'ishlab, mozor mavjud [Климович 1962, 272].

Farg'ona vodiysining har bir hududida Duldul bilan bog'liq ziyoratgohlar mavjud desak, xato qilmaymiz. Masalan, O'sh viloyati Aravon qishlog'ida "Duldul ota" mozori bo'lib, bu yerda Hazrat Ali chillaxonasi ham mavjud. Rivoyatlarga ko'ra, Hazrat Ali tulporini shu yerga bog'lab, o'zi Devi Safed bilan jang qilgani Aravonga yaqin joydagi Chilustun g'origa jo'nab ketgan ekan [Бернштам 1952, 226]. Shuningdek, Farg'ona viloyati So'x tumanidagi Dul ota, Qo'qon yaqinidagi Kishnog'ich to'ra mozorlarini ham Duldul bilan bog'laydilar [Бернштам 1952, 226]. Shuningdek, Uchko'prik tumani Sariqo'rg'on qishlog'ida joylashgan (Qo'qon atrofidagi aholining doimiy to'y uloqlari o'tadigan maydon) adirlikni aholi "Duldultepa" deb atashadi [Йўлдошев 2019, 68]. Shubhasiz, turli joy nomlari va ziyoratgohlarning ot, jumladan, Duldul nomi bilan bog'lanishi ham ma'lum ma'noda otlarni ilohiylashtirishning bir ko'rinishidir.

### **Xulosa**

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, yuqoridagi fakt va dalillardan shunga amin bo'lamizki, o'zbeklarda ot ilohiy mo'jiza ko'rsatib, ucha oladigan, kelajak balo-qazolarini sezuvchi, do'st-dushmani taniydigan hamda aqlli jonivor sifatida qaralgan.

O'zbek xalqi orasida otni turli tarixiy davrlarda har muqaddas jonzot sifatida ulug'langan hamda kundalik va marosimiy hayotda muhim o'rin tutgan. Shu sabab ot hamon o'zini tutishi, insonga sadoqati bilan xalqimizning milliy madaniyatida alohida ahamiyat kasb etadigan jonivor bo'lib qolmoqda.

### **Adabiyotlar**

- Абдулаҳатов, Н.У. 2008. *Фарғона водийси аҳолиси турмуш тарзида зиёратнинг ўрни*. Тарих фанлари номзоди илмий даражасини олиш учун ёзилган диссертация. Тошкент.
- Авесто. 2001. Тарихий-адабий мерос. Асқар Маҳкам таржимаси. Тошкент.
- Афзалов, М. И. 1964. *Ўзбек эртаклари ҳақида*. Тошкент: Фан.
- Бернштам, А. Н. 1952. "Историко-археологические очерки центрального Тянь-Шаня и Памиро-Алая". *Материалы и исследования по археологии*. Москва-Ленинград: Наука.
- Геродот. 1972. *История в девяти книгах*. Ленинград: Наука.
- Дала ёзувлари. 2004. Қирғизистон республикаси Жалолобод вилояти

- Олабуқа тумани Мозор қишлоғи.  
*Дала ёзувлари*. 2018. Наманган вилояти Косонсой тумани Ровот қишлоғи.
- Дала ёзувлари*. 2020. Наманган вилояти Тўрақўрғон тумани Шаҳанд қишлоғи.
- Йўлдошев, С. В. 2019. *Фарғона водийси аҳолисининг халқ ўйинлари*. Тарих фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертацияси. Тошкент
- Кайковус. 1994. *Қобуснома*. Тошкент: Истиқлол.
- Климович, Л. И. 1962. *Ислам*. Москва: Наука.
- Книга моего деда Коркута*. 1962. Перевод В.В. Бартольда. Москва – Ленинград, Изд. АН СССР.
- Ковалевская, Б. 1977. *Конь и всадник*. Москва: Наука.
- Липец, Р. 1984. *Образ батыра и его коня в тюрко-монгольском эпосах*. Москва.
- Марқаев, К. 2005. “Тотемистик тасаввурлар билан боғлиқ этнонимлар”. *Ўзбек тили ва адабиёти* 1: 95-94.
- Мирзаев, Т. 1968. *Алпомиш достонининг ўзбек вариантлари*. Тошкент: Фан.
- Токтабай, А.У. 2004. *Култ коня у казахов*. Алматы: Каз Издат.
- Osman Turan. 1993. *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi*. Gild.1, 6 bosk. Istanbul.
- Орлов, А. С. 1945. *Казахский героический эпос*. Москва-Ленинград.
- Очилова, Н. Ў. 2022. *Инглиззабон ғарб ва ўзбек насрида от образи талқини (Сетон-Томпсон, Анна Сювель, Тоғай Мурод, Туроб Тўла асарлари асосида)*. Филол. фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD) диссертация автореферати. Бухоро.
- Радлов, В. В. 1989. *Из Сибири*. Москва: Наука.
- Раҳмонов, Н.А. 1991. *Ўрхун-Енисей ёдномалари ва туркий эпослар*. Тошкент.
- Толстов, С. А. 1948. *Древний Хорезм*. Москва: Наука.
- Толстов, С. П. 1935. “Пережитки тотемизма и дуальной организации у туркмен”. *ПИДО* 9-10: 3-41. Москва.
- Ўзбек халқ достонлари*. 1957. II том. Тошкент: Фан.
- Умар Хайём. 1990. *Наврўнома*. Тошкент: Меҳнат.
- Хасанов, Х. 1965. *Ўрта Осиё жой номлари тарихидан*. Тошкент: Фан.
- Шаниязов, К.Ш. 1974. *К этнической истории узбекского народа (Историко-этнографическое исследование на материалах кипчакского компонента)*. Ташкент: Фан.

# The cult of the horse in the oral creativity of the lifestyle of the Uzbek people

Adhamjon Ashirov<sup>1</sup>

## Abstract

The article analyzes the lifestyle of the Uzbek people, the horse cult, various customs and ceremonies related to horses, and their historical foundations based on ethnographic materials. The author analyzed the horse totem, specific genres of folklore – epics, songs and proverbs related to the horse on a scientific basis. The history of horse-related place names, including shrines and pilgrimage sites, is covered. Also, new views on the genesis of the «Davra» ceremony and a number of other customs have been put forward.

**Key words:** *Uzbeks, Turks, horse, animal, cult, totem, ritual, tradition, duldul, Karabaital, stallion, «circling» epic, epic, proverb, epic hero, family, marriage, mourning.*

## References

- Abdulahatov, N.U. 2008. *Farg'ona vodiysi aholisi turmush tarzida ziyoratning o'рни*. Tarix fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertasiya. Toshkent.
- Avesto*. 2001. Tarixiy-adabiy meros. Asqar Mahkam tarjimasi. Toshkent.
- Afzalov, M. I. 1964. *O'zbek ertaklari haqida*. Toshkent: Fan.
- Bernshtam, A. N. 1952. "Istoriko-arxeologicheskie ocherki sentralnogo Tyan-Shanya i Pamiro-Alaya". *Materiali i isledovaniya po arxeologii*. M. –L.: Nauka.
- Gerodot. 1972. *Istoriya v devyati knigax*. Leningrad: Nauka.
- Dala yozuvlari*. 2004. Qirg'iziston respublikasi Jalolobod viloyati Olabuqa tumani Mozor qishlog'i.
- Dala yozuvlari*. 2018. Namangan viloyati Kosonsoy tumani Rovot qishlog'i.
- Dala yozuvlari*. 2020. Namangan viloyati To'raqo'rg'on tumani Shahand qishlog'i.
- Yo'ldoshev, S. V. 2019. *Farg'ona vodiysi aholisining xalq o'yinlari*. Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi. Toshkent
- Kaykovus. 1994. *Qobusnoma*. Toshkent: Istiqlol.
- Klimovich, L. I. 1962.

---

<sup>1</sup> *Adhamjon A. Ashirov* – doctor of history, professor, Institute of History of the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan.

**E-pochta:** adhashirov@yandex.ru

**ORCID ID:** 0000-0002-3484-1647

**For citation:** Ashirov, A.A. 2023. "The cult of the horse in the lifestyle and verbal creativity of the Uzbek people". *Uzbekistan: Language and Culture* 1: 97–107.



- Islam*. Moskva: Nauka.
- Kniga moego deda Korkuta*. 1962. Perevod V.V. Bartolda. Moskva – Leningrad, Izd. AN SSSR.
- Kovalevskaya, B. 1977. *Kon i vsadnik*. Moskva: Nauka.
- Lipes, R. 1984. *Obraz batira i yego konya v tyurko-mongolkom eposax*. Moskva.
- Marqaeв, K. 2005. “Totemistik tasavvurlar bilan bog‘liq etnonimlar”. *O‘zbek tili va adabiyoti* 1: 95-94.
- Mirzaev, T. 1968. *Alpomish dostonining o‘zbek variantlari*. Toshkent: Fan.
- Toktabay, A.U. 2004. *Kult konya u kazaxov*. Almati: Kaz Izdat.
- Osman Turan. 1993. *Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkuresi Tarihi*. Gild.1, 6 bosk. Istanbul.
- Orlov, A. S. 1945. *Kazaxskiy geroicheskiy epos*. Moskva-Leningrad.
- Ochilova, N. O. 2022. *Inglizabon g‘arb va o‘zbek nasrida ot obrazi talqini (Seton-Tompson, Anna Syuvel, Tog‘ay Murod, Turob To‘la asarlari asosida)*. Filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiya avtoreferati. Buxoro.
- Radlov, V. V. 1989. *Iz Sibiri*. Moskva: Nauka.
- Rahmonov, N.A. 1991. *O‘rxun-Yenisey yodnomalari va turkiy eposlar*. Toshkent.
- Tolstov, S. A. 1948. *Drevniy Xorezm*. Moskva: Nauka.
- Tolstov, S. P. 1935. “Perejitki totemizma i dualnoy organizatsii u turkmen”. *PIDO* 9-10: 3-41. Moskva.
- O‘zbek xalq dostonlari*. 1957. II tom. Toshkent: Fan.
- Umar Xayyom. 1990. *Navro‘znoma*. Toshkent: Mehnat.
- Xasanov, X. 1965. *O‘rta Osiyo joy nomlari tarixidan*. Toshkent: Fan.
- Shaniyazov, K.Sh. 1974. *K etnicheskoy istorii uzbekskogo naroda (Istoriko-etnograficheskoe issledovanie na materialax kipchakskogo komponenta)*. Tashkent: Fan.

## MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

O'zbekiston: til va madaniyat (O'zTM) – zamonaviy O'zbekiston (sobiq Turkiston) bilan bog'liq bevosita Markaziy Osiyo mintaqasini birlashtiradigan til, tarix, san'at, etnografiya, madaniyat va ijtimoiy fanlar sohalarini qamrab olgan ilmiy jurnaldir. O'zTM munozarali, zamonaviy, innovatsion, konseptual jihatdan qiziqarli, original mavzudagi ilmiy tadqiqotlarni nashr qiladi. Jurnal lingvistika, adabiyotshunoslik, tarjimashunoslik, din, falsafa, ilohiyot, fan, ta'lim, metodika, sotsiologiya, psixologiya, tarix, madaniyat, san'at, etnologiya, etnografiya, antropologiyaga oid ilmiy yo'nalishdagi maqolalar va taqrizlar hamda konferensiya hisobotlarini qabul qiladi.

### I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo'lyozmalar o'zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, boshqa turkiy tillarda ham qabul qilinadi. Agar muallif o'z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr ettirmoqchi bo'lsa, unda qo'lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etilishi lozim.

Qo'lyozmalar MS Word (.doc) formatida (uzlangcult@gmail.com) elektron pochta-siga yuboriladi. Iqtiboslar va izohlar uchun MS Word menejerini qo'llash mumkin.

Barcha qo'lyozmalar tahririyatga muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma'lumot bilan taqdim etiladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig'i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o'ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo'lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantiriladi. Maqola matni 3 000–5 000 so'zdan iborat bo'lishi kerak.

O'zbek va ingliz tillarida 100–150 so'zdan iborat abstrakt (annotatsiya) va 5–10 so'zdan kam bo'lmagan kalit so'zlar (o'zbek va ingliz tillarida). Abstraktda maqolaning qisqacha mazmuni va dolzarbligi, tadqiqot natijalari aks etishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati 5 sahifadan oshmasligi kerak.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo'lishi mumkin) 1500 so'zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so'ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

### II. Maqola bo'limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to'q bo'yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o'zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tilda yozilgan bo'lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – to'q bo'yoqda, 14 hajm.

### III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki"

shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

#### **IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi**

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida ( ) satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

#### **V. Havola va izohlar berish**

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [ ] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

#### **VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi**

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satr boshidan, boshqa barcha qatorlari xatboshidan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

#### **VII. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi**

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

#### **VIII.1. Kitoblar uchun**

##### **Bibliografiyada:**

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*, Shahar: Nashriyot nomi.

Qudratullayev, Hasan. 2018. *Boburning adabiy-estetik olami*. Toshkent: Ma'naviyat.

##### **Matnda kitobga havola:**

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Qudratullayev 2018, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

**Matnda kitobga havola:**

[Familiya, kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2011 (a), 99]

[Sirojiddinov 2011 (b), 67]

**Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:**

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Abdurahmonov, G'anijon, Alibek Rustamov. 1984. *Navoiy tilining grammatik xususiyatlari*. Toshkent: Fan.

**Matnda kitobga havola:**

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdurahmonov, Rustamov 1984, 52]

**Agar kitobning uch va undan ortiq mualliflari bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismlari to'liq yoziladi.** Bunday kitobga havola qilinganda birinchi muallif ismi yoziladi va "boshqalar" deb ko'rsatiladi.

[Familiya va boshqalar kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

**Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:**

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Abdug'afurov, Abdurashid. 2016. "Badoye' ul-bidoya"ning tuzilish sanasi". *XX asr o'zbek mumtoz adabiyotshunosligi*, Olim To'laboyev muharrirligida, 174–184. Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi.

**Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:**

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdug'afurov 2016, 176]

**Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:**

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

**Elektron kitobni bibliografiyada berish:**

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL. Foydalanilgan sana.

Mamatov, Ulug'bek. 2018. *O'zbekiston madaniyatida tarixiy janrdagi tasviriy san'at asarlari*.

Toshkent: Mumtoz so'z. <https://kitobxon.com/uz/catalog/sanat/>. 12.03.2019.

**Matnda elektron kitobga havola:**

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Маматов 2018, 11]

**Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:**

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

**Matnda elektron kitobga havola:**

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2017, 19-hujjat]

**VIII.2. Jurnal maqolasi uchun**

**Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:**

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Mahmudov, Nizomiddin. 2013. "Termin, badiiy so'z va metafora". *O'zbek tili va adabiyoti* 4: 3 – 8. Toshkent.

**Matnda jurnal maqolasiga havola:**

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mahmudov, 2013, 5]

**Elektron jurnal uchun:**

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

**Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:**

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Aminov, Hasan. 2018. "O'zbekiston san'atida temuriylar siymosi". *O'zbekistonda xorijiy tillar* 2: 246 – 253. doi: 10.36078/1596780051.

**Matnda maqolaga havola:**

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

### **VIII.3. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun**

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi “O‘zbekiston adabiyoti va san‘ati” gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro‘yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo‘yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo‘lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko‘rsatilishi kerak.

#### **Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:**

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi.

Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. “Jomiy “Xamsa” yozganmi?.” *O‘zbekiston adabiyoti va san‘ati*, January 25.

#### **Matnda maqolaga havola:**

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

#### **Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:**

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Jabborov, Rustam. 2019. “Navoiyning Tabrizda yashagan xorazmlik kotibi”. *UZA: O‘zbekiston Milliy axborot agentligi*, 08.12. <https://uza.uz/uz>.

#### **Matnda maqolaga havola:**

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Jabborov 2010, 17]

Maqola so‘ngida foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro‘yxati ikki qismdan iborat bo‘lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko‘rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

#### **Adabiyotlar**

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

#### **Adabiyotlar**

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini “The Chicago Manual of Style, 16th Edition” qo‘llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko‘rib olishingiz mumkin.

## GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Uzbekistan: language and culture is an academic journal, publishing research in linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies. We aim to publish cutting edge, innovative, conceptually interesting, original case studies and new research, which shape and lead debates in multifaceted studies. We do not publish economic analyses or policy papers. Any opinions and views expressed in publications are the opinions and views of the authors, and the publishers are not responsible for the views/ reviews of the contributors.

The journal is published four times a year. The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcomed. In addition to research articles, the journal welcomes book reviews, literature overviews, conference reports and research project announcements.

### 1. General

- Submission Guideline

1. Manuscripts may be submitted at any time during the year. However, if the author wishes to have his/her manuscript published in a certain issue of the journal, the submission should be made at least five months in advance of the proposed publication date.

2) Manuscripts should be submitted by email (uzlangcult@gmail.com) as an attachment in MS Word document (.doc) format and use MS Word Source.

3) All manuscripts should be submitted with a cover page including an email address, a mailing address and a short introduction about the author(s) /contributor(s)'.

### 2. Manuscript format

1) The main texts should be written in Times New Roman font, 12 point, and single-spaced in 44 pagination with 1-inch margins.

2) Submissions must follow the author-date system of *The Chicago Manual of Style*, 16<sup>th</sup> Edition.

3) Quotations are given in brackets in the text.

4) A research article should normally be no more than 9,000 words in length, including the following contents:

- an abstract of 150-200 words (in English, Russian, and Uzbek) and seven to ten keywords;

- a list of references of no more than five (5) pages;

- tables and figures, if any.

5) A book review should generally be about 1,500 English words (or other languages) in length, and must include the heading and closing in the following format:

- Heading: *Title of the Book*. By Author's Name(s). City of Publication: Publisher Name, Year. pp. Price, ISBN:, (hardcover/paperback).

- Closing: Book reviewer's name, affiliation and postal address at the end.

6) Style Points Headings. Limit: Four levels.

Level 1. Title Style (e.g. the first letter of each word upper case, except prepositions), Bold, and 14 point.

Level 2. Title Style, Italics, 14 Point.

Level 3. Modified “down” style (first letter upper case, or first letter of first two words if the first word is an article), Bold, and 12 point.

Level 4. Modified down style, Bold, 11 point.

### **3. Style and Usage**

#### **1) Translation**

- Translated excerpts from classical texts or non-English sources should be annotated with clarification of its original/published language and translator. Likewise, “Author’s own” translations of quoted texts should be noted as such.

- The author is expected to provide an English translation of key terms in the work, rather than a translator without expertise in the subject.

- Excerpts or quoted texts from published translation will not be edited. However, UzLC editors may query or modify translations of key terms or texts provided by the author.

- Where necessary, short supplementary information such as dates, an item in its original characters, or the Romanized form of a non-English item, may be included.

- Names of foreign publishers, and titles of sources published in a foreign language should primarily appear in Romanized form without translation. However, if necessary, a translation may be added in brackets ([ ]).

#### **2) Names and Terms**

- Place Names (foreign):

Designation for division of areas should be either translated or hyphenated after the given area name.

Designation for geographical/structure names are not hyphenated, and appear without the equivalent English term.

Institutional names are considered proper nouns. Their names should appear following the preference of the individual institutions.

3) The descriptive designation of a period is usually lowercase, except for proper names or traditionally capitalized terms.

### **4. Quotation**

#### **1) Block Quotations:**

- A block quotation should start with double line spacing and an indentation from the left margin. From the second paragraph of the block quotation, additional paragraph indentation is needed.

Texts in block quotation should be written in Times New Roman 10 pts., and not be entirely italicized.

### **5. Others**

1) There is one space after sentence punctuation and not two.

2) The end parenthesis, closing quotation mark, and footnote numbers come after the sentence punctuation.

3) For parentheses within parentheses, use brackets ([ ]).



## 6. Basic Citation Format

The following examples illustrate citations using the **author-date** system. Each example of a reference list entry is accompanied by an example of a corresponding parenthetical citation in the text. For more details and many more examples, see chapter 15 of *The Chicago Manual of Style*.

### BOOK

#### Reference List (hanging indent):

Pollan, Michael. 2006. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of How Eating Has Evolved*. New York: Penguin.

#### In Text Cite:

[Pollan 2006, 99–100]

#### Reference List (hanging indent):

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. 2007. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf.

#### In Text Cite:

[Ward and Burns 2007, 52]

For four or more authors, list all of the authors in the reference list; in the text, list only the first author, followed by et al. (“and others”):

[Barnes et al. 2010, 847]

#### Reference List (hanging indent) book chapter:

Kelly, John D. 2010. “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War.” In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press.

#### In Text Cite:

[Kelly 2010, 77]

Chapter of an edited volume originally published elsewhere (as in primary sources):

#### Reference List (hanging indent) book originally published elsewhere:

Cicero, Quintus Tullius. 1986. “Handbook on Canvassing for the Consulship.” In *Rome: Late Republic and Principate*, edited by Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White. Vol. 2 of *University of Chicago Readings in Western Civilization*, edited by John Boyer and Julius Kirshner, 33–46. Chicago: University of Chicago Press. Originally published in Evelyn S. Shuckburgh, trans., *The Letters of Cicero*, vol. 1 (London: George Bell & Sons, 1908).

#### In Text Cite:

[Cicero 1986, 35]

### BOOK PUBLISHED ELECTRONICALLY

If a book is available in more than one format, cite the version you consulted. For books consulted online, list a URL; include an access date only if one is required by your discipline. If no fixed page numbers are available, you can include a section title or a

chapter or other number.

**Reference List (hanging indent):**

Austen, Jane. 2007. *Pride and Prejudice: A Novel in Five Books*. New York: Penguin Classics. Kindle edition.

**In Text Cite:**

[Austen 2007, 101]

**Reference List (hanging indent):**

Kurland, Philip B., and Ralph Lerner, eds. 1987. *The Founders' Constitution*. Chicago: University of Chicago Press. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders>

**In Text Cite:**

[Kurland and Lerner, chap. 10, doc. 19]

## JOURNAL ARTICLE

### Article in a print journal

In the text, list the specific page numbers consulted, if any. In the reference list entry, list the page range for the whole article.

**Reference List (hanging indent):**

Weinstein, Joshua I. 2009. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104:439–58.

**In text cite:**

[Weinstein 2009, 440]

### Article in an online journal

Include a DOI if the journal lists one. A DOI is a permanent ID that, when appended to <http://dx.doi.org/> in the address bar of an Internet browser, will lead to the source. If no DOI is available, list a URL. Include an access date only if one is required by your discipline.

**Reference List (hanging indent):**

Kossinets, Gueorgi, and Duncan J. Watts. 2009. "Origins of Homophily in an Evolving Social Network." *American Journal of Sociology* 115:405–50. doi:10.1086/599247.

**In text cite:**

[Kossinets and Watts 2009, 411]

### Article in a newspaper or popular magazine

Newspaper and magazine articles may be cited in running text ("As Sheryl Stolberg and Robert Pear noted in a New York Times article on February 27, 2010..."); they are commonly omitted from a reference list. The following examples show more formal versions of the citations. If you consulted the article online, include a URL; include an access date only if your discipline requires one. If no author is identified, begin the citation with the article title.

**Reference List (hanging indent):**

Mendelsohn, Daniel. 2010. "But Enough about Me." *New Yorker*, January 25.

**In text cite:**

[Mendelsohn 2010, 68]

**Reference List (hanging indent):**

Stolberg, Sheryl Gay, and Robert Pear. 2010. "Wary Centrists Posing Challenge in Health Care Vote." *New York Times*, February 27. <http://www.nytimes.com/2010/02/28/us/politics/28health.html>.

**In text cite:**

[Stolberg and Pear 2010, 12]

**WEBSITE**

A citation to website content can often be limited to a mention in the text ("As of July 19, 2008, the McDonald's Corporation listed on its website . . ."). If a more formal citation is desired, it may be cited as in the examples below. Because such content is subject to change, include an access date or, if available, a date that the site was last modified. In the absence of a date of publication, use the access date or last-modified date as the basis of the citation.

**Bibliography (hanging indent):**

Google. 2009. "Google Privacy Policy." Last modified March 11. <http://www.google.com/intl/en/privacypolicy.html>.

**In text cite:**

[Google 2009]

**Reference List (hanging indent):**

McDonald's Corporation. 2008. "McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts." <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

**In text cite:**

[McDonald's 2008]

Jurnal 2017-yil 26-oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot va axborot agentligi tomonidan 0936-raqam bilan ro'yxatdan o'tgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan ro'yxatga kiritilgan (30.10.2021. № 308/6).

Tahririyatga kelgan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

**Manzil:** Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani,  
Yusuf Xos Hojib ko'chasi 103-uy.  
Telefonlar: +99871 281-45-11, +99871 281-41-93.  
Website: [www.uzlc.navoiy-uni.uz](http://www.uzlc.navoiy-uni.uz)  
E-mail: [uzlangcult@gmail.com](mailto:uzlangcult@gmail.com)

Bosishga 30.03.2023-yilda ruxsat etildi.  
Bichimi 70x100 1/16, Ofset bosma. "Cambria" garniturasida.  
Shartli b.t. 7,51. Nashr b.t. 7,62.

"O'zbekiston: til va madaniyat" jurnali tahririyatida tayyorlandi va sahifalandi.

"YASHNOBOD NASHR" bosmaxonasida chop etildi.

Adadi 300 nusxa. Buyurtma №2.

Bosmaxona manzili: Toshkent shahar Yashnobod tumani,  
58-a harbiy shaharcha.